

Mario Cifrak - Stanko Ćosić

MOLITVA U GETSEMANSKOM VRTU (MK 14,32-42)

Doc. dr. sc. Mario Cifrak
Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb
Stanko Ćosić, mag. theol.
Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb
UDK: 22.07[226.2[232.96 : 243]]
Pregledni znanstveni rad
Primljeno: 14.09.2013.

Predmet sinoptičkog studija je Isusova molitva u Getsemaniju (Mk 14,32-42). Ta perikopa pripada Markovom izvještaju muke (Mk 14,1 - 15,47). Da bismo se bolje približili tekstu i Markovoj teološkoj nakani slijedili smo uobičajenu sinkronijsku metodologiju koja polazi od delimitacije teksta, s obzirom na prethodnu (Mk 14,26-31) i susljednu perikopu (Mk 14,43-51). Sam tekst je podvrgnut semantičkoj analizi. Već sama struktura pokazuje koji su središnji motivi ove Isusove molitve u kojoj nalazimo Isusovo jedinstveno obraćanje ocu s "Abba" (usp. Gal 4,6; Rim 8,15). Sinoptička usporedba pokazuje tipične Markove naglaske u izvještaju muke s obzirom na Isusovu molitvu u Getsemaniju a koju su zabilježila i ostala dvojica sinoptika (usp. Mt 26,36-46; Lk 22,39-46). Sam zaključak se vodi dvostrukom mišlju, tj. važnošću ove perikope upravo u samom izvještaju muke, ali i u kontekstu cijelog Markovog evanđelja.

Ključne riječi: Isus, molitva, muka, Markovo evanđelje.

* * *

Uvod

Evandelist Marko odmah na početku pokazuje što želi iznijeti u svome evanđelju, a to je Radosna vijest Isusa Krista, Sina Božjega (1,1). U cijelome evanđelju Gospodina prikazuje kao ljubljenoga Sina Božjega preko kojega je došlo Kraljevstvo Božje na zemlju. Pisac iznosi Isusa kao učitelja koji je uzor svojim učenicima življenjem i djelovanjem. Ovdje ćemo izdvojiti jedan događaj iz njegova

života u kojem Marko naglašava Kristovo nasljedovanje u molitvi i bdijenju.

Na podnožju Maslinske gore, s druge strane potoka Cedrona (Lk 22,39; Iv 18,1-2), bio je neki seoski posjed, koji evanđelisti različito zovu; Ivan ga zove vrtom (hortus) (18,1), Matej zaselkom (villa) (26,36), a Marko „mjestom“ ili „imanjem“ (praedium) (14,32); Matej i Marko navode mu i ime: Getsemani.¹ Upravo je događaj iz Getsemanija sadržaj ovoga rada na koji ćemo se osvrnuti, i koji prikazuje Isusovu molitvu i smrtnu borbu gdje biva prikazan naglašeno ljudski u svome trpljenju i strahu, ali božanski u svome stavu i molitvi.

Događaj u Getsemaniju (14,32-42) prikazuje Gospodina koji trpi i koji je slab. Njegov zemaljski put doživljava preokret na ovome mjestu. Dotad je javno djelovao i liječio, propovijedao i činio dobro, a sada će biti uhvaćen i raspet. Isus sâm treba duboku molitvu i veliki napor da prihvati takav put koji završava nasilnom smrću. Njegovo iskušenje u Getsemaniju se sastoji u strahu od muke i strašnoga iskustva prividne Očeve odsutnosti. Budući da je kod sinoptika prikazan kao uzor učenicima i kao njihov učitelj, on im pokazuje kako se iskušenja ovakve vrste kroz molitvu mogu pobijediti. Kristološka se bît sastoji u ovome: Isus nije junak bez patnje koji vlada nad sobom; ali kroz povezivanje s Bogom u molitvi on patnje umije podnijeti.² Marko želi prikazati da se Gospodina ne smije gledati kao Sina Božjega samo u njegovim čudesima koje je činio, nego ga treba vidjeti i kao raspetoga kako bi se shvatila tajna križnoga puta. On nije s lakoćom završio svoj put, što bi značilo da to čeka i njegove učenike. On je molio Oca da ga izbavi od toga časa, ali u nastavku iste molitve on voljno izražava želju da bude po Očevoj volji, a ne po njegovoj. Po onome što je slijedilo na njegovu putu iza smrtne borbe u Maslinskome vrtu možemo uvidjeti da su i Bogočovjeku neizbježni trenuci patnje, a na kraju i smrti, koju je posve dragovoljno podnio za spas ljudskoga roda. A patnja, kao sastavni dio čovjeka i kao tajna koja će uvijek ostati nedokučiva, dobiva svoj smisao i svoju dubinu

1 Usp. Josip BURIC, *Život i običaji Svete zemlje u Isusovo vrijeme*, Crkva u svijetu, Split, 1998., 26.

2 Usp. Klaus BERGER, *Kommentar zum Neuen Testament*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh, 2011., 199.

Kristovom žrtvom. Cijela povijest čovječanstva bila je i ostat će obilježena trpljenjem i patnjom. Međutim, ono što Marko pokazuje po Isusovu djelovanju jest to da čovjek, koji vjeruje u Boga Oca, i kroz patnje, poteškoće i samu smrt nije izgubljen niti je sâm, nego da je Bog prisutan i vodi ljudsku sudbinu prema ispunjenju, kao što je to učinio sa svojim Sinom kojeg je uskrisio nakon smrti na križu.

U ovoj perikopi koja stoji kao važan događaj Kristova života evanđelist opisuje njegovu molitvu, slabost i vjeru kako bi i njegovi nasljedovatelji shvatili da je to neizostavni dio Gospodinova puta, pa prema tome i sastavni dio puta njegovih učenika. Djeluje cijelom Galilejom i drugim mjestima, čini dobro i ozdravlja ljude. Cijeli je njegov hod usmjeren prema Jeruzalemu gdje će podnijeti svoju muku i biti raspet. Prije izručenja, sa svojim najbližima odlazi u Getsemani gdje se u molitvi pripravlja za ostatak puta. Učenike poziva da budu s njim kako bi mogli prihvatiti takav put koji izgleda kao sablazan i gubitak. Ali tek onaj tko krene za njim, preko budnosti i getsemanske molitve, shvatit će ispunjenost Gospodinove poslušnosti i neizbježnost križnoga puta kako bi došao do uskrsnuća.

Snaga Kristova je bila u povezanosti i povjerenju svome Ocu što je ostvarivao molitvom. U odnosu prema drugim njegovim molitvama u Markovu evanđelju, molitva u Getsemaniju je najpotpunija. Ne samo zbog toga što po prvi put upoznajemo sadržaj Isusove molitve, nego i zbog toga što sâm po prvi put otkriva pred svojim učenicima nakanu da se želi povući u molitvu i što pred nekima od njih razotkriva svoje unutarnje raspoloženje kao razlog svoje molitve.³

1. Delimitacija – razgraničenje teksta

Mk 14,32-42 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημᾶ νὴ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι.³³ καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ [τὸν] Ἰάκωβον καὶ [τὸν] Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν³⁴ καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.³⁵ καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς

³ Usp. Marinko VIDOVIĆ, Isusova molitva u Getsemaniju, u: *Crkva u svijetu*, 30 (1995.), br. 2., 143.

καὶ προσήχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα,³⁶ καὶ ἔλεγεν· ἀββα ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ.³⁷ καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;³⁸ γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ ἔλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.³⁹ καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.⁴⁰ καὶ πάλιν ἐλθὼν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ.⁴¹ καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει· ἦλθεν ἡ ὥρα, ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν.⁴² ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἥγγικεν.

Na hrvatskome jeziku:

³²I dođu u predio imenom Getsemani. I kaže Isus svojim učenicima: "Sjednite ovdje dok se ne pomolim." ³³I povede sa sobom Petra, Jakova i Ivana. Spopade ga užas i tjeskoba ³⁴pa im reče: "Duša mi je nasmrt žalosna! Ostanite ovdje i bdijte!" ³⁵Ode malo dalje i rušeci se na zemlju molio je da ga, ako je moguće, mimoiđe ovaj čas. ³⁶Govoraše: "Abba! Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!"

³⁷I dođe, nađe ih pozaspale pa reče Petru: "Šimune, spavaš? Jedan sat nisi mogao probdjeti?" ³⁸Bdijte i molite da ne padnete u napast. Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo."

³⁹Opet ode i pomoli se istim riječima. ⁴⁰Ponovno dođe i nađe ih pozaspale. Oči im se sklapale i nisu znali što da mu odgovore. ⁴¹Dođe i treći put i reče im: "Samo spavajte i počivajte! Gotovo je! Dođe čas! Evo, predaje se Sin Čovječji u ruke grješničke!" ⁴²Ustanite, hajdemo! Evo, izdajica se moj približio!"

Mjesto u kojem se radnja odvija jest predio imenom Getsemani (r. 32). U prethodnoj su perikopi Isus i učenici krenuli iz grada nakon otpjevanih hvalospjeva prema Getsemaniju ili Maslinskoj

gori (r. 26). Na istome mjestu biva uhvaćen od svjetine s mačevima i toljagama (r. 46).

Vrijeme nije navedeno u tekstu, tako da sa sigurnošću ne znamo kada se odvija opisani događaj, ali možemo zaključiti da se radnja odvija u kasnim satima jer su Isus i učenici nakon večere krenuli prema Getsemaniju. Iste večeri biva uhvaćen što vidimo u susljednoj perikopi 14,43-51. Prema tome bi mogli pretpostaviti da se ovo zbivanje odvija navečer i po noći.

Likovi koji se u perikopi navode su Isus i učenici, a izdvojeni su Šimun – Petar, Jakov i Ivan. Na kraju perikope, gdje Gospodin govori da se predaje Sin Čovječji (r. 41), spominje se i izdajica, ali ne po imenu. Također imamo govor upravljen Ocu, Abba (r. 36). Dok su još bili na putu prema Getsemaniju na Kristov govor odgovara Petar svojim uvjeravanjem (r. 29) i spominju se svi koji su tako govorili (r. 31), a misli se na učenike. U susljednoj perikopi izričito se ne spominju učenici, ali oni su još uvijek na istome mjestu. Priključuju se drugi sudionici, izdajica je sad identificiran, jedan od dvanaestorice, Juda (r. 43). S njim se pojavljuje svjetina poslana od glavara svećeničkih, pismoznanaca i starješina. Izdvojen je jedan od nazočnih koji je udario slugu velikoga svećenika i odsjekao mu uho (r. 47). I na kraju je opisan jedan mladić koji je išao za njim, ali je pobjegao nakon što su ga htjeli uhvatiti (r. 51).

Tematski možemo zaključiti da se radi o Kristovoj molitvi u Getsemaniju, njegovoj pripremi da bude uhićen te pozivu na bdijenje i molitvu njegovih najbližih. U prethodnoj perikopi, dok su još putovali, on naviješta bijeg svojih sljedbenika i oni uzvraćaju njezanjem (14,26-31), ali ono što slijedi potvrđuje Isusove riječi da će biti uhvaćen i da će se svi razbjeći (14,43-51).

2. Semantička analiza

a) Glagoli:

kretanja: ἔρχονται – dođu, ἔρχεται – dođe (2x, jednom: opet došao), ἐλθὼν – dođe, ἦλθεν – dođe (došla je), ἔλθητε – dođete (hrv. prijevod: padnete); παραλαμβάνει – poverede; προελθὼν – ode (ići ispred); ἀπελθὼν – ode;

	ἐγείρεσθε – ustanite (2x); ἄγωμεν – idemo; ἤγγικεν – približio; παρέλθη – mimoide
govorenja:	λέγει – kaže (4x); ἔλεγεν – govoraše; ἀποκριθῶσιν – odgovore
djelovanja:	καθίσατε – sjednite; μείνατε – ostanite; ἔπιπτεν – rušeći se, pade; παρένεγκε – otkloni; ἦσαν ... καταβαρυνόμενοι – sklapale (bile teške); ἀπέχει – primljeno, dovoljno je, gotovo je; παραδίδοται – predaje se; εὐρίσκει – nađe; ἰσχυσας – (mogao) biti snažan
bdijenja:	γρηγορεῖτε – bdijte (2x); γρηγορήσαι – probdjeti
spavanja:	καθεύδοντας – pozaspale (2x); καθεύδεις – spavaš; καθεύδετε – spavajte; ἀναπαύεσθε – počivajte
molitve:	προσεύξωμαι – pomolim; προσήχητο – je molio; προσεύχεσθε – molite; προσήξατο – molio je
straha:	ἦρξατο ἐκθαμβεῖσθαι – uplašio se – spopade ga užas; ἀδημονεῖν – u strahu bio
slabosti:	ἔλθητε – padnete (uđete)
bivanja:	ἐστιν – je (2x)
htjenja:	θέλω – želim
znanja:	ἤδειςαν – znali

b) Termini:

mjesta:	Γεθσημανὶ – Getsemani; ἐπιτῆς γῆς – na zemlju; χωρίον – mjesto
osob. imena:	τὸν Πέτρον – Petra, τῷ Πέτρῳ – Petru; [τὸν] Ἰάκωβον – Jakova; [τὸν] Ἰωάννην – Ivana; Σίμων – Šimune
uloga:	ἄββα ὁ πατήρ – Abba Oče; ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου – Sin Čovječji; τοῖς μαθηταῖς – učenicima; ὁ παραδιδούς – izdajica (onaj koji predaje); τῶν ἁμαρτωλῶν – grešnika
antropološki:	ἡ σὰρξ – tijelo, meso; οἱ ὀφθαλμοὶ – oči; τὰς χεῖρας – ruke; ἡ ψυχὴ – duša; τὸ πνεῦμα – duh
vremena:	ἡ ὥρα – čas, sat, ὥραν – sat (2x)
pribora:	τὸ ποτήριον – čašu, kalež

opasnosti: εἰς πειρασμόν – opasnost (u napast)
govora: τὸν λόγον – riječ/riječi (hrv. prijevod: riječima)

c) Zamjenice:

posvojne: μου – moja, moj; αὐτοῦ – svojim; αὐτῶν – njihove
(hrv. prijevod: im); με – mene/me (hrv. prijevod:
moj);

osobne: ἐγὼ – ja; ἐμοῦ – mene; σύ – ti; σοι – tebi; αὐτοῦ – so-
bom, ga; αὐτῷ – mu/njemu; αὐτοῦς – ih/njih; αὐτοῖς
– im

odnosne: οὗ – koje; τί – što;

d) Pridjevi: ἀσθενής – slabo; πάντα – sve; δυνατόν/δυνατά – mo-
guće; περίλυπός – žalostan; πρόθυμον – voljan; αὐτὸν
– istim;

e) Prilozi: ὧδε – ovdje; ἕως θανάτου – nasmrt; μικρόν – malo;
πάλιν – opet; τὸ λοιπὸν – dalje;

f) Čestice: οὐ – ne; οὐκ – ne; μὴ – ne; μὲν – stvarno, zaista (isti-
na); δὲ – ali, dok; ἰδοὺ – evo, (vidi);

g) Brojevi: τρίτον – treći; μίαν – jedan

h) Prijedlozi: εἰς – u; μετ' – sa, iza; ἐπὶ – na; ἀπ' – od;

i) Veznici: καὶ – i; ἕως – dok; ἵνα – da; εἰ – ako; ἀλλ' – ali; γὰρ –
(jer, naime).

Značenjske crte, napetosti i dinamizam možemo ovako shematizirati:

Vrijeme: Večer i noć (prije dolaska u Getsemani su večerali (r.
17)

Mjesto: Getsemani

- Napetosti: Dođe – ode; kaže – odgovore; bdijte – spavaju; molite – spavaju; ja – ti; Otac – Sin Čovječji; Sin Čovječji – ruke grješničke; duh voljan – tijelo slabo; Otac – izdajica; ispred – iza; što ja hoću – što hoćeš ti
- Prijedlog: r. 36b – Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!

Pitanje glasi: Je li Otac u Getsemaniju otklonio ovu čašu od njega (Isusa) u onaj čas da bude volja njegova (Isusova)? Ne, nego je bila volja Očeva (tvoja).

3. Struktura

- r. 32 – dolazak u Getsemani
- r. 33-34 – poziv na bdijenje
- r. 35-36 – vrhunac – Isusova samotna molitva i prihvaćanje čaše
- r. 37-40 – tri puta poziv učenicima na molitvu i bdijenje
- r. 41-42 – prihvaćanje i priprema za izručenje

Dolazak na mjesto imenom Getsemani (r. 32) i prihvaćanje izručenja (r. 41-42) čine okvir ove perikope. Nakon dolaska slijedi poziv trojici učenika na bdijenje kako bi bili podrška Isusu kojega *spopade užas i tjeskoba* (r. 33). U samome središtu imamo samotnu molitvu Gospodinovu u kojoj, premda moli da ga mimoide ovaj čas (r. 35), prihvaća Očevu volju. Tri puta se tako moli i svaki put, vrativši se učenicima, nalazi ih pozaspale (r. 37-41). Nakon trećega dolaska on je spreman za izručenje u ruke grješničke i ne kori učenike, kao prva dva puta, što spavaju (r. 41-42).

4. Sinoptička usporedba

Sinoptička usporedba jest dvostruka. Najprije treba vidjeti jesu li perikope po svom smještaju u pojedinom evanđelju na istom mjestu, tj. s obzirom na perikope koje ih slijede i koje im prethode, a zatim valja usporediti njihov sadržaj.

Mk 14,32-42

Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανὶ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ [τὸν] Ἰάκωβον καὶ [τὸν] Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδομονεῖν καὶ λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε. καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ προσήχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα, καὶ ἔλεγεν· ἀββα ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ. καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι; γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ ἔλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσήξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών. καὶ πάλιν ἔλθων εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ. καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἀπέχει· ἤλθεν ἡ ὥρα, ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἁμαρτωλῶν. ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.

Mk 14,32-42

I dođu u predio imenom Getsemani. I kaže Isus svojim učenicima: “Sjednite ovdje dok se ne pomolim.” I povede sa sobom Petra, Jakova i Ivana. Spopade ga užas i tjeskoba pa im reče: “*Duša mi je nasmrt žalosna!* Ostanite ovdje i bdijte!” Ode malo dalje i rušeći se na zemlju molio je da ga, ako je moguće, mimoide ovaj čas. Govoraše: “Abba! Oče! Tebi je sve moguće! Otkloni čašu ovu od mene! Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!”

I dođe, nađe ih pozaspale pa reče Petru: “Šimune, spavaš? Jedan sat nisi mogao probdjeti? Bdi je i molite da ne padnete u napast. Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo.” Opet ode i pomoli se istim riječima. Ponovno dođe i nađe ih pozaspale. Oči im se sklapale i nisu znali što da mu odgovore. Dođe i treći put i reče im: “Samo spavajte i počivajte! Gotovo je! Dođe čas! Evo, predaje se Sin Čovječji u ruke grešničke! Ustanite, hajdemo! Evo, izdajica se moj približio!”

Mt 26,36-46

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανὶ καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· καθίσατε αὐτοῦ ἕως [οὔ] ἀπελθῶν ἐκεῖ προσεύξωμαι. καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. τότε λέγει αὐτοῖς· περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ. καὶ προσελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων· πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὡς σύ. καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὕρισκει αὐτοὺς καθεύδοντας, καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ· οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ; γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής. πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων· πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἔαν μὴ αὐτὸ πῖω, γεινηθῆτω τὸ θέλημά σου. καὶ ἔλθων πάλιν εὗρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι. καὶ ἀφείς αὐτοὺς πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν πάλιν. τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς· καθεύθετε [τῷ] λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε· ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν. ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

Mt 26,36-46

Tada dode Isus s njima u predio zvan Getsemani i kaže učenicima: “Sjednite ovdje dok ja odem onamo pomoliti se.” I povede sa sobom Petra i oba sina Zebedejeva. Spopade ga žalost i tjeskoba. Tada im reče: “*Duša mi je nasmrt žalosna*. Ostanite ovdje i bdijte sa mnom!” I ode malo dalje, pade ničice moleći: “Oče moj! Ako je moguće, neka me mimoide ova čaša. Ali ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti.” I dođe učenicima i nađe ih pozaspale pa reče Petru: “Tako, zar niste mogli jedan sat probdjeti sa mnom? Bdiite i molite da ne padnete u napast! Duh je, istina, voljan, no tijelo je slabo.” Opet, po drugi put, ode i pomoli se: “Oče moj! Ako nije moguće da me čaša mine da je ne pijem, budi volja tvoja!” I ponovno dođe i nađe ih pozaspale, oči im se sklapale. Opet ih ostavi, pođe i pomoli se po treći put ponavljajući iste riječi. Tada dođe učenicima i reče im: “Samo spavajte i počivajte! Evo, približio se čas! Sin Čovječji predaje se u ruke grešničke! Ustanite, hajdemo! Evo, približio se moj izdajica.”

<p>Lk 22,39-46</p> <p>Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἠκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί. γινόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου εἶπεν αὐτοῖς· προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν. καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσήυχτο λέγων· πάτερ, εἰ βούλει παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω. [[ᾧφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν. καὶ γινόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσήυχτο· καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρῶς αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.]] καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὗρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν.</p>	<p>Lk 22,39-46</p> <p>Tada izide te se po običaju zaputi na Maslinsku goru. Za njim pođoše i njegovi učenici. Kada dođe onamo, reče im: “Molite da ne padnete u napast!” I otrgnu se od njih koliko bi se kamenom dobacilo, pade na koljena pa se molio: “Oče! Ako hoćeš, otkloni ovu čašu od mene. Ali ne moja volja, nego tvoja neka bude!” A ukaza mu se anđeo s neba koji ga ohrabri. A kad je bio u smrtnoj mucij, usrdnije se molio. I bijaše znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale na zemlju. Usta od molitve, dođe učenicima i nađe ih snene od žalosti pa im reče: “Što spavate? Ustanite! Molite da ne padnete u napast!”</p>
--	--

4.1 Kontekst

Perikopa molitve u Getsemanskome vrtu 14,32-42 smještena je kod Marka kao važan događaj prije početka muke, smrti i uskrsnuća. Isusov put je sada usmjeren prema Jeruzalemu gdje će biti predan i pogubljen. Prije molitve u Getsemanskome vrtu imamo proroštvo o Petrovoj zataji i bijegu svih učenika (14,26-31). A nakon molitve, u susljednoj perikopi, imamo ispunjenje toga Isusova proroštva, kad biva uhvaćen i svi se razbjegnu (14,43-52). Kod Mateja 26,36-46 imamo isti smještaj kao kod Marka. Prethodi proroštvo o Petrovoj zataji (26,31-35), a slijedi uhićenje (26,47-56). Kod Luke 22,39-46 malo je drugačije. Prethodi također proroštvo o Petrovoj zataji (22,31-34), ali nakon toga i prije molitve u Getsemaniju smješten je Kristov govor gdje hrabri učenike i poziva na odlučnost i borbu

(22,35-38), a nakon molitve slijedi također uhićenje (22,47-53). Dakle, kod Mateja je perikopa identično smještena, a kod Luke se ne slaže prethodna perikopa.

4.2 Sadržaj

S obzirom na sadržaj nalazimo sljedeće razlike kod Mateja, Marka i Luke: mjesto na koje dolaze Isus i učenici Matej i Marko nazivaju imenom, Getsemani, a Luka koristi pojam Maslinska gora. Prvi poziv da učenici sjednu dok Isus ide *ispred*, malo dalje, i vodi sa sobom Petra, Ivana i Jakova, onu trojicu koji su i prije bili bliži svjedoci (Mk 5,37; 9,2; 13,3), Luka ne donosi. Prema Luki, Isus se odmaknuo koliko se kamenom može dobaciti i molio Oca samo jedanput dok se nije vratio učenicima. Drugačije opisuju Matej i Marko, prema kojima je tri puta otišao na molitvu i pri svakome vraćanju je učenicima naložio da bdiju i da mole. Luka jedinstveno iznosi kako je nakon molitve Isusu pristupio anđeo koji ga je ohrabrio, a u još usrdnijoj molitvi, znoj mu je bio kao kaplje krvi. Na samome kraju Matej i Marko donose Kristove riječi spremnosti i pripreme za ono što će uslijediti kad dođe izdajica, a Luka ne govori o času, nego na kraju ostaje poziv učenicima da bdiju i ne padnu u napast. Uz male razlike, Matejev i Markov opis su gotovo jednaki, dok Luka sažetije i s razlikama iznosi ovaj događaj molitve u Getsemanskome vrtu.

5. Motivi

τοῖς μαθηταῖς – „učenici“ se spominju kroz cijelo evanđelje. Od drugog do devetog poglavlja u gotovo svakom poglavlju, i onda u opisu muke i uskrsnuća dva puta. 2,15.16.18; 3,7.9; 4,34; 5,31; 6,41.45; 8,1.6.10.27.34; 9,14.18.31; 10,23; 12,43; 14,32; 16,7. Prvi put Marko spominje učenike na gozbi kod Levija (2,15). Zajedno sjede s carinicima i grešnicima koji su sloveli kao odbačeni⁴. Nadalje, Isus uvijek vodi sa sobom učenike. S njima se povlači (3,7) i nasamo im tumači prispodobe koje je narodu iznosio (4,34). Kad bi posluživao hranu ljudima, činio bi to po njihovim rukama (6,41; 8,6).

⁴ Usp. Joachim GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, Neukirchener Verlag, Neukirchen, 2010., 106.

Na nasljedovanje će Isus pozvati i učenike i narod (8,34). Učenici također doživljavaju neuspjeh kod ozdravljenja padavičara (9,18). Prema kraju evanđelja Isus se povlači s učenicima (9,31) i poučava ih (12,43) da bi u izvještaju muke s njim bili u Getsemanskome vrtu na molitvi (14,32) i onda se tek nakon uskrsnuća spominju gdje ih šalje u Galileju (16,7).

Tema nasljedovanja neprekidno je prisutna u evanđelju od samog početka, poziva prvih učenika. U događajima muke ta tema dolazi do dramatičnog vrhunca i tragičnog raspleta. I to je razlog zašto je najviše prostora posvećeno upravo ponašanju učenika u događajima muke.⁵ U nastanku novog naroda Božjega posebna uloga pripada učenicima. Četvorica najvažnijih od početka su uz Isusa (1,16–20). Evanđelist ništa ne kaže kako je taj broj dalje rastao, ali zato pripovijeda kako je Isus u jednom trenutku iz toga, u međuvremenu narasloga, kruga učenika „ustanovio dvanaestoricu da budu s njim i da ih šalje propovijedati s vlašću da izgone đavle“ (3,4-19).⁶ Nitko nije isključen od izbora i poziva za nasljedovanje, što vidimo na gozbi u Levijevoj kući, a to potvrđuje Kristov univerzalni poziv. Gospodina blisko prate učenici na hodu prema Jeruzalemu te im on tumači sve što narodu iznosi, a preko njih i uz njih čini svoja čuda. Kad se povlači u samoću i molitvu vodi sa sobom učenike kako bi sve dijelio s njima. Na molitvi u Getsemaniju oni pokušavaju bdjeti s njim kako bi se pripremili za ono što slijedi, međutim, oni bježe i napuštaju Gospodina. Tek nakon uskrsnuća poziva učenike preko žena da odu u Galileju gdje je počeo njihov hod s njim. Krist ne drži Evanđelje samo za sebe, nego ga povjerava svojim učenicima. Istim riječima kojim je on sâm propovijedao i njegovi učenici trebaju tako činiti.⁷ Premda su se razbježali, on ne diže ruke od njih, nego ih opet poziva da ga slijede. Njegov poziv ostaje zauvijek.

προσεύχονται – glagol „moliti“ spominje se na samome početku djelovanja u Galileji, dok se Isus povlači u samoću i moli (1,35).

5 Usp. Anto POPOVIĆ, *Biblijske teme*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004., 106.

6 Usp. Ivan DUGANDŽIĆ, *Upoznajmo Bibliju. Narod Božji i njegovo Sveto pismo*, Glas Koncila, Zagreb, 2011., 255.

7 Usp. Thomas SÖDING, *Die Verkündigung Jesu – Ereignis und Erinnerung*, Herder Verlag, Freiburg, 2011., 493.

Za vrijeme svoga djelovanja on odlazi moliti na gori, opet u samoći (6,46). U devetom se poglavlju ističe važnost i snaga molitve (9,29). Kod izгона trgovaca ističe kako je Hram dom molitve (11,17). Da je molitva nerazdvojiva s vjerom vidimo u njegovim isticanjima uslišanosti molitve kad se ima vjere (11,24). Uz to ide važnost dijeljenja oprosta drugima prije nego se molimo Ocu (11,25). Krist osuđuje isprazne molitve koje se odvijaju u licemjerju (12,40), a u svojoj eshatološkoj besjedi opet naglašava važnost molitve za ublaživanje nevolja (13,18). I u Getsemanskome vrtu ide moliti (14,32) i poziva učenike da s njim mole (14,38).

Evandelist Marko opisuje kako se Isus odmah na početku svoga djelovanja povlači u samoću kako bi bio sam s Ocem. Kroz cijelo evanđelje molitva se prikazuje kao neizbježni element njega i njegovih učenika kako bi mogli djelovati i živjeti uspješno. Molitva je živa i iskrenoj je molitvi plod da biva uslišana. A da nije svakoj molitvi samo cilj da bude uslišana vidimo kod Isusove molitve u Getsemaniju, gdje on u vjeri prima volju Očevu i vjeruje da je to savršeniji put. Vjera nije moć pozitivnoga razmišljanja, nego otvorenost i potpuno povjerenje u Božje svemoguće djelovanje.⁸ Prema tome, nerazdvojivo je molitva povezana s vjerom u Oca koji želi dati potpuno i najsavršenije. Dubina molitve je istaknuta u Getsemaniju, jer prvi se put u evanđelju donosi sadržaj njegove molitve, kao i to da Isus moli za svoje osobne teškoće i u molitvi izriče svoje nutarnje osjećaje.⁹ Učenici znaju da ga tjeskoba sili da se obrati Bogu. Ova spoznaja je veoma značajna za njih. Mogu shvatiti da duševno stanje u kojem se nalazi nije zapreka njegovom odnosu s Bogom; onaj koji se obraća Bogu u takvom duševnom stanju, mora mu biti posebno blizak. Svijest o duševnom stanju s kojim ulazi u molitvu i o ponašanju kada je iz nje izišao, nužan je preduvjet za jasniju spoznaju, iako ne na prvi pogled, njegove potpune ovisnosti o volji Božjoj. Molitva koja je motivirana dubokim uznemirenjem pred onim što mu se treba dogoditi nije ništa drugo nego znak slobode i napora da se potpuno

8 Usp. Walter KLAIBER, *Das Markusevangelium*, Neukirchen – Vluyn, 2010., 171.

9 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 138.

prilagodi Božjoj volji. Ova prilagodba, čak ni kod Sina, nije bila automatska i po sebi razumljiva.¹⁰

τὸν Πέτρον καὶ [τὸν] Ἰάκωβον καὶ [τὸν] Ἰωάννην – trojicu izabranih učenika Petra, Jakova i Ivana u evanđelju se na četiri mjesta spominje skupa. Kad je Isus imao oživjeti kćer Jairovu ne dopušta nikomu da ga slijedi osim ove trojice (5,37). Dok su na visokoj gori Isus se preobražava pred njima i pokazuje svoju slavu (9,2). Kad govori o rušenju Hrama, onda ga ova trojica i Andrija pitaju kad se to ima dogoditi (13,3). U trenutku molitve, u najintimnijim trenucima, opet su Petar, Jakov i Ivan prisutni (14,33). Ova su tri učenika prvo pozvana zajedno s Andrijom (1,16-20) i u svakom važnijem događaju ovu trojicu vodi sa sobom.

Dok čini najveće čudo oživljavanja čovjeka, dok sebe prikazuje u slavi, u razgovoru o budućim ključnim događajima u narodu i u trenutku kad mu je najteže, vodi ovu trojicu sa sobom. Za Marka je očitovanje u Getsemaniju kao nadopunjenje očitovanja na visokoj gori ili u Jairovoj kući. Jer, tek se uistinu shvaća tko je Isus kad se doživi trenutak u Getsemaniju u njegovoj ljudskosti, u strahu i slabosti.¹¹ Isus je ovoj trojici učenika dao posebna imena (Mk 3,16-17). Ova ista trojica učenika izrazili su ranije svoju spremnost da sudjeluju u njegovoj mucij (Mk 10,38-39: Jakov i Ivan; 14,29.31: Petar) i sada dobivaju priliku da djelom potvrde svoje ranije riječi. Izdvajanje ove trojice učenika u Getsemaniju ukazuje na važnost trenutka, na ulogu učenika kao privilegiranih svjedoka kao i na posebnu važnost objave koja slijedi. Odmah nakon izdvajanja Isusa i trojice najbližih učenika spominje se njegov „strah i tjeskoba“ (Mk 14,33).¹²

ἐκθαμβεῖσθαι – „uplaši se“. Ovaj glagol nalazimo kod Marka još nekoliko puta. Isus dolazi među mnoštvo koje raspravlja s učenicima, a oni, vidjevši ga, uplašeni pohrle k njemu (9,15). Kad mu dolaze farizeji i herodovci da ga iskušaju, slušatelji se „dive“ ili su zaprepašteni kako rješava iskušenje (12,17). U Getsemaniju se prije

10 Usp. Marinko VIDOVIĆ, *Isusova molitva u Getsemaniju*, 153.

11 Usp. Joachim GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, 259.

12 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 135.

molitve uplašio (14,33). I na samome kraju evanđelja, kada žene dolaze na prazan grob i ugledaju mladića u bijeloj haljini i one se uplaše (16,6).

Glagol ἐκθαμβέομαι jedan je od najvažnijih izričaja u Markovu evanđelju. Jezična konstrukcija ukazuje na krajnji stupanj straha i patnje / ἤρξατο – počeo je / ima vlastitu snagu, dok dva infinitiva / ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν – biti zaplašen i tjeskoban / izriču naj snažnije i najdublje osjećaje.¹³ Marko taj izričaj koristi da bi pokazao veličinu događaja kojem uvijek slijedi zaprepaštenje, uplašenost, čuđenje. Osim ovdje, u navedenom događaju u Getsemaniju, i kod njegova javnoga djelovanja biva takva reakcija slušatelja. Sama Isusova molitva i situacija dok se moli u vrtu pokazuje ozbiljnost tog događaja, kad se i sâm zaprepastio i uplašio. Psihološko objašnjenje da se Isus uplašio zbog misli na muku i križ ne zadovoljava razumijevanje zašto je tako bio preplašen i tužan. On, koji je do sada mirno pričao o svojoj smrti kao i o svome uskrsnuću, biva preplašen do smrti i moli Oca da ga oslobodi takvog puta. To se samo može objasniti time da mu je prije izručenja u razbojničke ruke bilo jasno što za njega znači smrt; da mora proći muku i strah potpune odsutnosti Božje. Upravo se u tome sastoji najveća kriza njegova bitka; njega, Sina Božjega, koji potpuno pripada Ocu. Nije slučajno da je do sada o sebi, Sinu čovječjem, pričao u trećem licu, a sada priča jasno o sebi i svojoj duši kad spominje muku i smrt.¹⁴ Na kraju evanđelja, žene bivaju svjedoci da je Isus uskrsnuo i to je razlog njihova čuđenja i uplašenosti, jer se dogodilo nešto što nisu mogli vjerovati, premda je za vrijeme svojega boravka s njima pričao o svome uskrsnuću. Uplašenost žena proizlazi iz anđelova ukazanja i iz njegove božanske vijesti koja sva očekivanja žena nadvisuje. Drugačije nego kod drugih anđelovih ukazanja on ih ne tješi riječima „ne bojte se“, nego ih ostavlja u strahu i drhtanju. Vijest obara žene s nogu i one ostaju bez riječi. Njihov strah bi, dakle, bio popratna pojava objave. Također bi moglo biti da su se žene uplašile jer su primile središnju istinu kršćanstva koja, prema njihovim očekivanjima, drugi ljudi, a

13 Usp. *Isto*, 136.

14 Usp. Walter KLAIBER, *Das Markusevangelium*, 279.

posebno nekršćanski Židovi neće tako rado prihvatiti, nego će nositelje te istine izrugivati i progoniti. Jer potvrđivanje njihovih riječi bila bi potvrda Isusova dostojanstva i časti. Stjepan je, prema Djelima apostolskim, zato bio ubijen jer je gledao Isusa uskrslog. Žene, dakle, prema 16,8b mogle su slično očekivati, pa čak i izrugivanje od kršćana, Isusovih učenika.¹⁵

γρηγορεύετε – poziv na „bdijenje“ Isus upravlja kod Marka učenicima u dva navrata po nekoliko puta. Prije samoga početka muke, dok su još na putu, govori o eshatološkim zbivanjima i poziva učenika na bdijenje (13,34.35.37). Za vrijeme svoje molitve u Getsemanskome vrtu on ih opet poziva da bdiju s njime (14,34.37.38).

Glagol bdijenja Marko upotrebljava u najvažnijim trenucima kako bi učenici bili spremni na sve što bi se moglo dogoditi, tako da ih ništa ne iznenadi nego da budu uvijek spremni. Bdijenje i molitva znači biti u dodiru s Bogom. Bdijenje je sabranost koja omogućava čovjeku da bude svjestan sebe, svjestan svojega puta. Čovjek jasnije vidi i otvoren je za Božje djelovanje u svome životu. U Getsemanskome vrtu Isus izriče zahtjev za bdijenjem, koji je izrečen imperativom prezenta, što ukazuje na trajnost stanja bdijenja. Bdijenje se očituje u molitvi: tko moli on je u stanju budnosti. Bdijenje i molitva trebaju očuvati učenika da ne „padnu u napast“. Bez bdijenja i molitve, tj. stalne otvorenosti prema Bogu u zajedništvu s Isusom, spremnost učenika da slijede Krista na njegovu patničkom putu pokazuje se kao samozavaravanje. Isus je pokazao kako učenici samo po njegovu primjeru i snagom njegove molitve mogu suobličiti svoju volju vrhovnoj volji Božjoj i na taj način se oduprijeti napasti.¹⁶

ἡ ὥρα – pojam „čas“ kod Marka ne označava samo vrijeme nego više od toga. Dok djeluje u Galileji učenici ga upozoravaju da otpusti narod jer je kasni sat (6,35). Isus svojim učenicima govori o dolazećim nevoljama i hrabri ih da se ne brinu što će govoriti u tim trenucima, jer će im se dati u taj čas što će govoriti (13,11).

¹⁵ Usp. Klaus BERGER, *Kommentar zum Neuen Testament*, Gütersloh, 2011., 204.

¹⁶ Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 144.

U Getsemaniju prvo moli Oca da ga izbavi od toga časa (14,35), a nakon molitve dolazi taj čas koji je prihvatio u molitvi (14,41). I vrijeme njegova raspeća i smrti označeni su trećom i šestom urom (15,25.34).

U kontekstu teologije stvaranja „čas/sat“ su oni trenuci prema kojima se, po Gospodinovoj volji, sve događa u svoje vrijeme: sisanje, zrenje, žetva itd. Također i čas rođenja i smrti nisu kronološki iskazi vremena, nego iskazi o sudbonosnim događajima koji se događaju u svoje vrijeme. Prema tome, bilo je jasno da je u židovstvu čas bio shvaćen kao eshatološko određenje; čas ispunjenja (Dn 11,40-45 LXX) misli na apokaliptičke događaje na kraju vremena, koji pripremaju i prate vječni sud koji će ljudi doživjeti kao „čas osvetni“ (Sir 18,23). Za ljude istoka nije važno „kad“ se nešto dogodilo, nego „što“ se u određeno vrijeme dogodilo. Posebno to vrijedi za pojedine časove u Kristovu životu, kao na primjer čas njegove muke, uhićenja, smrti, povratka Ocu itd.¹⁷ Dakle, za Marka čas označava ne samo vrijeme, nego od Oca određeni čas nekog apokaliptičkog strašnog događaja.¹⁸ Isus mnoštvu ljudi daje hranu u trenutku kad je pala večer i time potvrđuje svoju svemoć. U govoru učenicima, kako trebaju biti spremni i budni kad ih stignu nevolje, govori o njihovu času izručenja i o Duhu Svetomu, koji će biti prisutan. To je svaki teži trenutak, posebno čas prije smrti koji je prijelaz i na kojem nećemo biti sami, a to potvrđuje molitva u Getsemaniju kad se Isus priprema kako bi bio uhvaćen i osuđen, ali moli da bude spreman za taj čas i prihvaća ga. Naposljetku, Marko Kristovo raspeće i smrt prikazuje upravo kao apokaliptički trenutak u povijesti.

Αββα – „tata/otac“ jedinstven je pojam kod sinoptika. Susrećemo ga još kod Pavla (Rim 8,15; Gal 4,6).

Ovo jedincato oslovljavanje Boga s Abba ukazuje kakav je bio Isusov odnos prema Bogu. To je bio intiman i sinovski odnos. Razgovarao je s Bogom kao dijete sa svojim ocem, a to znači prisno i povjerljivo, a istodobno s poštovanjem i spremnošću na posluš-

17 Usp. Alexander SAND, *Stimme*, u: *Münchener theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Düsseldorf, 1997., 344.

18 Usp. Joachim GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, 261.

nost.¹⁹ Pojmom ὁ πατήρ – „oče“, Marko potvrđuje taj bliski odnos s Ocem, jer govori učenicima kako trebaju otpustiti grijehе svima kako bi njima Otac otpustio grijehе (11,25) i kako o posljednjem času, vremenu dolaska, samo Otac zna dan i čas (13,32). Molitva u Getsemaniju, koja je posve obilježena jedinstvenim Sinovim odnosom prema Bogu, Ocu, prema „Abba“, pokazuje proces učenja kod Isusa; Božji Sin uči se poslušnosti u molitvi.²⁰ Treba također naglasiti, volja Božja nije da ga muče, ubiju i razapnu. To sve dopušta Otac, bez miješanja i uplitanja. Ali sama volja Očeva je ta da ne pobjegne, da pretrpi, da ostane vjieran svome pozivu.²¹

τὸ ποτήριον – „čāša, kalež“ se prvi put kod Marka spominje u prepirki o običajima židovskim u vezi pranja ruku, čāša, vrčeva i lonaca dok Isus naglašava kako posuda treba prvo iznutra biti čista (7,4). Kasnije proročki naviješta da će plaću nepropadnu imati oni koji njegove učenike napoje čāšom vode (9,41). Na zahtjev Zebedjevih sinova da mu budu s desna i lijeva u njegovoj slavi, Isus odgovara kako će oni čāšu piti koju on pije ali da odluka tko će mu s desna i lijeva biti samo donosi Otac (10,38.39). Prije polaska u Getsemani daje učenicima na večeri piti iz čāše u kojoj je „njegova krv, krv Saveza, koja se za mnoge proljeva.“ (14,23), i u Getsemanskome vrtu u svojoj borbi moli Oca da mu ukloni tu čāšu ako je moguće (14,36).

Čāša kao simbol težine onog puta koji prolazi, puta koji Gospodin i svojim učenicima obećava, daje mu zajedništvo s učenicima, kako bi dijelili težinu i muku. Iz iste čāše obećava novi Savez, svoju krv, koja se proljeva za mnoge. Ne ostavlja čovjeka samoga u patnji nego će svaki čovjekov križ nositi s zajedno s njim. Patnju, tajnu ovoga života, svaki čovjek mora proći. Ali, ne prolazi čovjek patnju izolirano, sam, nego združeno, jer je Isus tu patnju uzeo na sebe. Pojam „čāša – kalež“ spominje se već u Starome zavjetu. Kod proroka riječ „čāša – kalež“ označava životni put stradanja. To Bog

19 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 140.

20 Usp. Thomas SÖDING, *Božji Sin iz Nazareta. Isusovo čovječstvo u Novom zavjetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 28.

21 Usp. Klaus BERGER, *Kommentar zum Neuen Testament*, 200.

namjenjuje grešnom Jeruzalemu (Iz 51,17-19; Jr 25,15-16.17-18; Tuž 4,21; Ez 23,32-22) i grešnicima (Ps 75,9). To je životni put osude, poruge i nasilne smrti. On je predkazao za sebe taj životni put, i sada vidi da se taj trenutak prijeteći približava, da je u neposrednoj blizini. To što je u pravilu namijenjeno grešnicima i prijestupnicima, to će u skoroj budućnosti zadesiti onoga tko je na najintimniji način povezan s Bogom. Njegova se ljudska narav buni, opire se tomu i željela bi biti pošteđena. Isus ne potiskuje to što osjeća, nego izriče svoju želju i upravlja je nebeskome Ocu.²²

τῷ Πέτρῳ – učenik „Petar“ najviše je od svih učenika nazvan po svome imenu i zauzima prvo mjesto u nizu učenika. Kod ustanove dvanaestorice njega se spominje na prvome mjestu (3,16). Već je spomenuto oživljavanje Jairove kćeri u prisutnosti Petrovoj i dvojice drugih učenika (5,37). Kad Isus pita što učenici misle tko je on, onda Petar izgovara vjeroispovijest u ime svih učenika (8,29), ali on je isto taj koji će ga prvi odvrćati od onoga što navješćuje (8,32), na što ga Isus oštro kori (8,33). Govori Petru da stane iza njega – ὕπαγε ὀπίσω μου, jer on ide ispred. To potvrđuje i u Getsemaniju dok ispred njih ide – προελθών – da se pomoli. Nadalje, Petar je prisutan kod preobraženja kao što je već spomenuto (9,2), i on predlaže, budući da je svjedok preobraženja, da naprave tri sjenice (9,5). Dok Isus govori o nasljedovanju, Petar ga pita što će dobiti oni koji ga slijede (10,28) i zapaža smokvu koju je Isus prokleo na što mu odgovara pozivom da imaju vjeru Božju (11,21). Za vrijeme pitanja i odgovora o posljednjim stvarima prisutna su prva četiri učenika (13,3). Već pri kraju evanđelja Petar se spominje u proroštvu zataje (14,29), njegove prisutnosti u Getsemaniju (14,37), njegovu praćenju izdaleka nakon što su se učenici razbježali (14,54) i napokon, ispunjenju proroštva gdje niječe povezanost s Isusom i prisjećanjem na Gospodinove riječi reagira plaćem (14,66.67.70.72). Zadnji se put Petar spominje kad mladić u bijeloj haljini govori ženama, koje su došle na grob, da izvijeste učenike i Petra da pođu u Galileju (16,7).

22 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 141.

Petar zauzima prvo mjesto među učenicima. Prvi je pozvan od Gospodina (1,16) i njega uvijek sa sobom vodi u najvećim trenucima svoga života. Isus mu naziv od Σίμων – Šimun mijenja u Petar (3,16). Neće ga više zvati Šimunom nakon ustanove dvanaestorice. Tek će se kasnije u dva navrata Petra nazvati Šimunom. Onda kad nema uspjeha djelovanja u svome kraju, ljudi govore da je Isus brat Šimunov (6,3). I u Getsemaniju, kad poziva Petra da bdije s njime, Petar ne uspijeva i Isus ga naziva Šimunom, onako kako ga je bio zvao prije ustanove dvanaestorice učenika. Ali Gospodin je do kraja vidio u Šimunu Petra – stijenu, to što ljudi nisu (6,3) i što će mu dramatično u Getsemaniju dozvati u svijest (14,37). Petar često prvi od svih učenika preuzima inicijativu, ali to rezultira preuzetnošću da on Isusu objašnjava kako i što treba činiti. Petar se prvi usuđuje djelovati, ali je i prvi griješio. Bio je siguran u sebe i kleo se da ga neće izdati, ali se nakon toga kleo sluškinji da Gospodina ne poznaje. Petar je nijećući Isusov identitet izgubio svoj identitet. U Getsemanskome vrtu je zakazao jer je zajedno s drugom dvojicom učenika zaspao i time patnji nije bio dorastao. Nije uočio rješenje patnje u molitvenoj borbi, što njegovo nijekanje kasnije objašnjava. Trostruko spavanje odgovara trostrukom nijekanju u pasiji. Jer, kao odgovor za uspješnost u borbi, Isus daje učenicima zapovijed da bdiju i mole.²³ Međutim, Petar se kajao, a plač je možda znak da je shvatio Gospodinove riječi da (o)stane iza njega, jer je Isus Gospodin i zna put. Na kraju Marko donosi kako nakon uskrsnuća sve razbježale učenike zajedno s Petrom opet poziva da se skupe kako bi ga susreli u Galileji, gdje su i započeli svoj put s Gospodinom. Unatoč bijegu i njihovoj slabosti, Isus ih ne osuđuje, nego ih opet iznova zove da ga slijede.

πειρασμόν – riječ „napast“ evanđelist koristi na početku evanđelja nakon krštenja Gospodinova na Jordanu; Duh ga nagna u pustinju i biva iskušavan od Sotone (1,13). Za vrijeme njegova djelovanja farizeji ga u više navrata iskušavaju (8,11; 10,2; 12,15). U Getsemaniju poziva učenike da bdiju i mole kako ne bi pali u napast (14,38).

23 Usp. Klaus BERGER, *Kommentar zum Neuen Testament*, 200.

Napast u svim svojim razmjerima i stupnjevima predstavlja uznemirivanje duhovne ravnoteže čovjeka, koji ne uspijeva vladati svojom psihosomatskom i duhovnom složenošću; ukratko, ona je poticaj na grijeh.²⁴ Iza napasti, dakle, uvijek stoji zlo. Sotona iskušava Isusa kako bi odustao od svoga puta, a farizeji žele njegovo znanje i učenje iskušati kako bi ga uhvatili u riječi, ali Gospodin nadvladava sve. U Getsemaniju govori učenicima da mole kako ne bi pali u napast. Opet iskazuje moć i važnost molitve koja i njemu samome daje snagu i bez koje će učenici pasti na iskušenja, zato trebaju bdjeti i moliti. Kao na početku i za vrijeme svojega javnog djelovanja, tako je i u Getsemaniju napastovan kako bi pokazao i dokazao svoju vjernost svome Ocu. Život na zemlji prema Kristovu primjeru neće proći bez napasti, ali pogled na Oca je taj koji spasava od napasti i daje snagu za istinu koja je sloboda.

πνεῦμα – „Duh“ se na njega spušta u obliku goluba na odmah nakon krštenja (1,10) i opet ga Duh nagna nakon krštenja u pustinju (1,12). Isus iz čovjeka istjeruje nečistoga duha (1,26) i ljudi se čude kako nečistim dusima zapovijeda (1,27). Govori pismoznancima, koji tvrde da on ima duha nečistoga (3,30), da se grijeh protiv Duha Svetoga neće oprostiti (3,29). Nadalje, opet liječi čovjeka od nečistoga duha (5,8) a također kćerkicu vjerne žene (7,25). Također opet liječi dječaka od nijemoga duha kojega učenici sami nisu mogli izagnati iz dječaka (9,17; 9,20; 9,25). U eshatološkome govoru pripravlja svoje učenike na nevolje koje će ih zadesiti i hrabri ih time da se ne brinu što će govoriti jer će Duh Sveti u njima govoriti (13,11). U Getsemaniju govori učenicima kako je duh voljan ali tijelo slabo (14,38).

U suprotnosti stoje Duh Božji i zloduh. S jedne strane je Duh Sveti onaj koji čovjeka oslobađa i ozdravlja, a s druge strane zloduh koji čovjeka zarobljava i muči. Isus svojim djelovanje pokazuje kako je Duh Božji svemoćan i on oslobađa ljude od zloduha. To je znak Božjega djelovanja koji dovodi čovjeka do slobode. Psa-

²⁴ Usp. Gennaro BOVE, Napast, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 710.

lam 51 iznosi zaziv Bogu: Vрати mi radost svoga spasenja i učvrsti me duhom spremnim! (Ps 51,14), i pokazuje kako je Duh Božji dar čovjeku, dar koji čovjeku daje snagu da se svakim danom više sjeđinjuje s Bogom. Čovjek sa svoje strane treba molitvu kako bi bio sposoban i spreman primiti Duha Božjega koji čovjeku omogućuje borbu u životu kako bi se obranio od zloduha. Dar Duha Svetoga stavlja na vidjelo prave dimenzije čovjekova duha koji ga može oživiti. Spoznati Božjeg Duha ne znači odreći se vlastite osobnosti, već naprotiv: steći je.²⁵

σάρξ – „tijelo“ se prvi put spominje kad žena koja dotiče Isusuovu haljinu osjeća u tijelu da je ozdravila od svoje bolesti (5,29). Nadalje, učenici Ivana Krstitelja dolaze po njegovo tijelo nakon što on biva pogubljen od Heroda (6,29). Dok Isus svoje sugovornike koristi zbog okorjelosti srca njihova u vezi otpuštenja žene, on im objašnjava kako *ispočetka* nije bilo otpusnoga pisma nego su žena i muž jedno tijelo, nerazdvojivo (10,8). Hvali ženu koja ga je pomazala nardovom pomasti i govori kako ga je unaprijed pomazala za ukop (14,8) a prije dolaska u Getsemani na večeri daje učenicima kruh riječima da je to tijelo njegovo (14,22). U Getsemanskome vrtu suprotstavlja slabost tijela i volju duha (14,38). Josip Arimatejac traži od Pilata Isusovo mrtvo tijelo (15,43) koje mu Pilat, nakon što je od satnika saznao da je Krist umro, daruje (15,45). A Josip kupuje platno i zavija mrtvo tijelo u platno (15,46).

Tijelo označuje čovjeka kao cjelinu, kao osobu i stoga je jednako konkretnome „ja“ (usp. Rim 6,12; 12,1). Kad se govori o sukobu između „tijela“ i „duha“, tim obrascem se ne oslikava prirodno neprijateljstvo između tijela i duše kao dviju sastojnica ljudske naravi, već izražava stanje u kojemu se čovjek, zarobljen grijehom i rob sebičnosti, suprotstavlja duhovnoj i spasenjskoj volji Božjoj.²⁶ Svaki se čovjek suočava s krhkošću tijela. Snaga Duha jača i liječi tijelo. Da čovjek ne bude i bez opipljive i vidljive pomoći, Isus uči kako su muškarac i žena kad stupaju u brak jedno tijelo. Time od

25 Usp. Jacques GUILLET, Duh, u: *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 214.

26 Usp. Giovanni CAPPELLI, Tijelo, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 1195.

dvoga biva jedno i oni postaju pomoć jedno drugome za životno ispunjenje i za rast u vjeri, nadi i ljubavi. Budući da je pravo čovjekovo ispunjenje u „poosobljenju materijalne dimenzije“ kojoj je dovršenje „u uskrsnuću tijela“, kršćaninova je moralna zadaća preuzeti vlastitu tjelesnu stvarnost bez umanjivanja i bez sumnjičavosti te vlastiti osobni identitet ne gušiti nego u nj stopiti kvalitete kojima je tjelesna egzistencija obdarena.²⁷ Prema teologiji spasenja, briga oko oblikovanja i obogaćivanja vlastite tjelesnosti je znak u kojemu se prepoznaje potvrda budućnosti. Tjelesnost omogućuje da se već danas, pa makar i privremeno, predokusi punina, veličina i ljepota čovjeka koji će jednoga dana biti proslavljen. No, sklad s čovjekovim tjelesnim bitkom zahtijeva i prihvaćanje granica njegova sadašnjega tijela, granica koje u konačnici naznačuju patnja i smrt. To uključuje odricanje od nestvarnog optimizma koji se ponaša kao da bi već u našem zemaljskom vremenu bilo moguće ostvariti utopiju nekakve tjelesnosti koja je oslobođena patnje i propadanja.²⁸ „Voljnost duha i slabost tijela“ ne odnose se samo na učenike nego uključuju i Isusa. Sam Isus je u tjeskobi suočavanja s napašću. Isus je osjetio slabost tijela: strah, potresenost, žalost na smrt, zbog čega je molio Oca da otkloni od njega čašu (usp. Heb 5,7; 4,15). Odlučno se suočio sa slabošću tijela i nadvladao je tako što je bdio i molio: „Ali ne što ja hoću, nego što hoćeš ti!“ (usp. Heb 5,8). Učenici su pokazivali voljnost duha (14,29.30), međutim, oni su popustili pred slabošću tijela kad su utonuli u san.²⁹

καθεύδοντας – za vrijeme Isusove molitve učenici su „zaspali“. Marko donosi ovaj glagol u prispodobi o sjemenu koje samo raste bez obzira spavao čovjek ili bdio (4,27). Isus spava u lađici dok oluja plaši učenike, i oni ga bude kako bi nešto učinio (4,38). U Jairovoj kući svima prisutnima govori kako djevojka nije mrtva, nego spava (5,39). U svome eshatološkom govoru opominje učenike da bdiju kako ih ne bi gospodar kad dođe našao pozaspale (13,36), a dok su u Getsemaniju nalazi ih dva puta pozaspale i budi ih (14,37.49),

27 Usp. *Isto*, 1196.

28 Usp. *Isto*, 1196.

29 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 145.

dok ih treći put ne budi, nego govori da samo spavaju jer je došao čas (14,41). Marko koristi ovaj pojam kako bi pokazao da je Bog stvoritelj uvijek na djelu pa i onda kad čovjek spava. Bilo to zno koje raste ili situacija kad oluja straši, Bog je uvijek prisutan i sve kontrolira. Isus pokazuje da ima moć nad životom jer govori da kći Jairova nije mrtva nego spava, jer on ima moć probuditi djevojku budući da ima svemoć. Budnost ne treba značiti nespavanje, nego svjesnost čemu i komu je život usmjeren. Evanđelist piše kako Isus traži od učenika da budu prisutni, spremni i budni u svakome trenutku života, pogotovo u teškoćama, kako bi mogli spoznati i prihvatiti Božji naum koji je na dobro čovjeku. U važnim trenucima želi da učenici budu u molitvi; pogotovo u Getsemaniju treba njihovu molitvu i zato im možda prigovara (14,41) da sada nije vrijeme spavanja, nego bdijenja. Obrazloženje njegova prigovora pokazuje iskustvo u sebi podvojena čovjeka. Voljni Duh (Ps 51,14) je Duh Božji darovan ljudima koji slabosti ljudskoj dolazi u pomoć, i uz molitvu – koja budnost podrazumijeva – nadmoć ima pred napastovanju Sotoninu. Slabo tijelo je ono u kojem se odvija sotonosko iskušenje i ljudski grijeh. U vlastitu (ne)mogućnost svojih sposobnosti čovjek se ne smije pouzdati, nego jedino (u molitvi) na svemogućnost Božju.³⁰

ἀπέχει – za ovu riječ se sa sigurnošću ne može kazati što točno znači. Prema najvažnijim prijedlozima ova riječ može značiti, a) *on* (izdajica) je *primio svoj novac*; b) *račun* (poslovanje s izdajnikom) je *svršen, gotov*; c) *dosta je* (Vulgata: *sufficit*); unatoč raznim gramatičkim značenjima kristalizira se svugdje ista funkcija; može se prevesti izrazom *s došao je čas*.³¹ Marko taj izraz koristi dva puta u evanđelju. Jednom kad Isus citira proroka Izaiju (Iz 29,13) kako je narodu srce daleko (nije prihvatilo riječi) od Gospodina (7,6), i drugi put u Getsemaniju, kad govori da je prihvatio, da je došao čas (14,41).

30 Usp. Rudolf PESCH, *Das Markusevangelium* 8, 27 – 16, 20, Herder, Freiburg, 1977., 392.

31 Usp. Wilfrid HAUBECK – Heinrich von SIEBENTHAL, *Neuer sprachlicher Schlüssel zum griechischen Neuen Testament*, Brunnen-Verlag, Giessen, 2007., 334.

Isus je nakon bdijenja i molitve mogao prihvatiti *čas koji je došao*, ili reći *gotovo je*. U tom bi slučaju uvidio da je u svojoj molitvi dobio jasnoću za svoj put i vjernost na putu koju od njega Otac traži. Neshvaćanje učenika time se još jače naglašava. U toj jasnoći može suvereno najaviti nadolazeće događaje. Čas, za koji je molio da ga mimoide, došao je, i on je spreman prihvatiti ga.³² Isus, za razliku od naroda (Iz 29,13), sluša Boga Oca cijelim srcem, i nije daleko od njega, nego je srcem kod njega. Zato ga on čuje, ali ga narod ne može čuti jer ga časte samo usnama, a srce im je daleko. Isus je u molitvi vidio i onda prihvatio put koji mu Otac nudi (14,41)³³, što ga i oslobađa, a učenike kori jer bi i oni trebali moliti, vidjeti i prihvatiti čas, prihvatiti cijeli životni put i svaki sudbonosni *čas* u trenutku kada dođe, i onda izgovoriti s povjerenjem u Božje djelovanje: „*došao je čas* i prihvaćam ga.“

ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου – izraz „Sin Čovječji“ Marko spominje na mnogim mjestima. Dok na početku svojega djelovanja Krist otpušta grijeha uzetomu, pismoznanci se bune govoreći kako samo Bog može grijeha opraštati, a on kaže da je Sin Čovječji vlastan otpuštati grijeha i ozdravlja uzetoga (2,10). Govori svojim učenicima kako je subota radi čovjeka i da je Sin Čovječji gospodar subote (2,28). U pozivu na nasljedovanje govori da, tko se njega zastidi, i Sin Čovječji će se njega zastidjeti kada dođe u slavi Oca (8,38). U sva tri navještaja muke (8,31; 9,30; 10,33) govori kako Sin Čovječji ima pretrpjeti i da će biti predan, ubijen i nakon tri dana ustati. Dok silaze s gore preobraženja govori učenicima da nikom ne govore o tome, nego tek kad Sin Čovječji ustane od mrtvih (9,9), i odgovara učenicima da se imaju ispuniti Pisma, da Sin Čovječji ima pretrpjeti i da će biti prezren (9,12). Objašnjava učenicima kako treba način djelovanja i življenja među njima biti u služanju, jer je i Sin Čovječji došao služiti, a ne da bude služen (10,45). U svome eshatološkome govoru najavljuje sve nesreće i muke koje se imaju dogoditi i govori kako će tad ljudi ugledati Sina Čovječjega kako dolazi na oblacima

32 Usp. Joachim GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, 263.

33 Usp. *Isto*, 263.

u slavi (13,26). Dok opet ponavlja da Sin Čovječji ima trpjeti, upozorava na teškoću i veliku pogrješku onoga koji bude njega, Sina Čovječjega izdao (14,21). U Getsemaniju se događa taj „čas“ kad se Sin Čovječji predaje u ruke grješničke (14,41). Pred židovskim vijećem potvrđuje na pitanje je li on Sin Božji i ponavlja riječi iz r. 13,26 da će Sin Čovječji doći zdesna Sile i na oblacima nebeskim (14,62).

Marko koristi pojam „Sin Čovječji“ za onoga koji je oduvijek imao vlast, koji i sada ima vlast i koji će doći i biti proslavljen na kraju vremena. Isus se za vrijeme svoga života susreće s vjerom svojih sugrađana u Sina Čovječjega kao onoga koji će doći na kraju vremena u slavi suda Božjega. A izraz „Sin Čovječji“ su Židovi kroz povijest s „Mesijom“ izjednačili. Od starozavjetnih tekstova koji govore o Sinu Čovječjem važni su tekstovi proroka Ezekijela, nadalje proroka Daniela (7,13) i tekstovi u etiopskoj knjizi o Henoku kako bismo shvatili bolje smisao riječi „Sin Čovječji“ u Novome Zavjetu. Sinoptici tim izrazom jedino o Isusu govore, i time naglašuju soteriološko značenje Isusova djelovanja. Posebno se to vidi u Mk 8,38 i Lk 12,8f. Evanđelist Marko piše: „Doista, tko se zastidi mene i mojih riječi u ovom preljubničkom i grješničkom naraštaju – njega će se stidjeti i Sin Čovječji kada dođe u slavi Oca svoga zajedno sa svetim anđelima“ (8,38). U Isusovim ustima taj je izraz soteriološki; povezivanje s njim ima svoje posljedice za dolazeće Kraljevstvo Božje.³⁴ Evanđelist Marko želi da svugdje gdje susrećemo izraz Sin Čovječji podsvijestimo sebi dostojanstvo koje pripada Isusu, kao onome koji će Božje Kraljevstvo uspostaviti i njegov sud održati.³⁵ Samo je Bog svemoguć i ima potpunu vlast. A Sin Božji dijeli s Ocem tu vlast i posjeduje svemoć. On je Sin Božji, a utjelovljenjem je i Sin Čovječji; zato on ima svu vlast kao Bog i čovjek u jednoj osobi.

τὰς χεῖρας – Marko piše kako Isus „rukama“ kroz cijelo evanđelje liječi i čini dobro. Ozdravlja punicu Šimunovu na početku (1,31) i onda na raznim mjestima liječi gubavce i slijepce, nemoćne,

34 Usp. Alexander SAND, Mensch, u: *Münchener theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, Düsseldorf, 1997., 268.

35 Usp. Meinrad LIMBECK - Paul-Gerhard MUELLER - Felix PORSCHE, *Stuttgarter kleiner Kommentar zu den Evangelien*, Katholisches Bibelwerk, Stuttgart, 2009., 329.

uzete i mrtve te blagoslivlja ljude, polažući ruke na njih (1,41; 3,1; 3,5; 5,41; 6,5; 7,32; 8,23.25; 9,27; 10,16). Drugi to vide i mole ga da im ozdravi bolesne i stavi ruku na njih, kao što Jair moli za svoju kćer (5,23). On naglašava važnost dobrog djelovanja svojim rukama i izgovara teške riječi da kod sablažnjavanja treba odsjeći ruku (9,43). Farizeji mu prigovaraju kako njegovi učenici jedu neopranih ruku, dok Zakon suprotno predlaže (7,5; 7,32). Nakon molitve u Getsemanskome vrtu, predaje se u ruke grješničke (14,41) i svjetina diže ruku na njega (14,46). U dodatku Markova evanđelja Isus šalje svoje učenike po svem svijetu propovijedati evanđelje, a koji uzvjeruju bit će praćeni čudima, kad budu na nemoćnike ruke polagali bit će im dobro (16,18).

Jasno se vidi kako je Gospodin samo dobro činio svojim rukama kroz cijelo vrijeme svojega djelovanja. Ruka je Božja stvorila nebo i zemlju (Iz 66,2). Njegova „sveta mišica“ (Iz 52,19), njegova „blaga ruka“ (Ezr 7,9), „sjena ruke (njegove)“ (Iz 49,2), njegova ruka dignuta na zakletvu (Pnz 32,40) – sve to dočarava njegovu moćnu zaštitu (usp. Iv 10,29). Kao i Božja ruka, i Kristova je svemoćna (Mk 6,2; usp. Iv 10,28); ona sve posjeduje (Iv 3,35); ona je ruka – pomoćnica (Mt 8,3).³⁶ Liječio je, blagoslivljao i činio dobro. Tako je važno činiti dobro rukama da govori da se treba odsjeći ruka koja ne čini dobro. Farizeji prigovaraju kako mu učenici jedu neopranih ruku, ali im naglašava kako ruke koje čine dobro ne mogu biti nečiste. Nečistoća dolazi iznutra, i ona tjera ruke da čine sablazan. A kad je srce dobro, onda i ruke djeluju na dobro. Nakon svojega javnog djelovanja svjetina i razbojnici na Isusa s toljagama i mačevima dižu ruku. Potpuno suprotno od onoga koji je dobro činio rukama svojim; on biva predan u ruke grješnika i svjetini koju će ga mučiti i ubiti, dakle, činiti zlo rukama, zlo koje izvire iz nevjere i okorjelosti srca njihova. Isus se u dodatku Markova evanđelja ukazuje učenicima i kori ih zbog nevjere i okorjelosti srca, ali ih opet poziva i oni opet kreću u vjeri za njim. On im obećava da će njihove ruke, ukoliko

³⁶ Usp. André RIDOUARD, Ruka, u: *Rječnik biblijske teologije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969., 1116-1117.

slijede njega, činiti ono što su i njegove ruke činile. Daje njima silu kojom će, polažući ruke, blagoslivljati, liječiti i činiti dobro.

τῶν ἁμαρτωλῶν – Isus se predaje u ruke „grješničke“. Još prije njegovog djelovanja Ivan je propovijedao krst obraćenja na otpuštenje grijeha (1,4), a Isus dolazi liječiti grješnika, jer nije došao zvati pravednike nego grješnike (2,17), na što mu farizeji prigovaraju (2,15.16). Oni koji ga upознаše ne smiju ga se sramiti u ovom grješničkom naraštaju (8,38). I u Getsemaniju se predaje u ruke grješničke (14,41).

Isus je došao grješnicima i družio se s njima. Sjedio je s njima za stolom da bude jedan od njih. Tako ga i oni mogu upoznati i lakše vjerovati i obratiti se na život iz svojega ropstva. Nije nikada osuđivao grješnike, nego grijeh. Upravo zato on, kao i proroci, osuđuje grijeh gdje god ga ima, pa i u onih koji misle da su pravedni zato što opslužuju propise jednog izvanjskog zakona. Grijeh je, naime, u nutrini srca odakle izlaze „zle misli, razne vrste bluda, krađe, umorstva, preljuba, lakomstva, opačine; lukavstvo, razuzdanost, zavist; psovka, oholost, bezumlje. Sva ta zla izlaze iznutra i onečiste čovjeka“ (Mk 7,21 sl//). Ta Gospodin je došao 'ispuniti Zakon' u svoj njegovoj punini, a nipošto ukinuti ga (Mt 5,17); njegov se učenik ne može zadovoljiti s „pravednošću književnika i farizeja“ (5,20). Njegova se pravednost, u konačnici, nesumnjivo, svodi na jedinu zapovijed ljubavi (7,12); ali vidjevši kako djeluje njegov učitelj, učenik će malo pomalo naučiti što to znači „ljubiti“, a prema tomu i što je grijeh; odbijanje ljubavi.³⁷ Međutim, među Kristovim slušateljima bilo je onih koji su bili prepotentni i oholi, a takvima teško bilo tko nešto može reći. Zato su poteškoća bili oni koji nisu vidjeli svoje grijehe, nego su u njemu vidjeli onoga koji im mrsi putove. To im nije dalo mjesta za obrat srca. Zato on one koji povjeruju upozorava na takve, te ih potiče da budu uz njega i svjedoče za nj upravo u ovom preljubničkome i grješničkom naraštaju (8,38) i tako će se spasiti. Ti grješnici okorjela i tvrda srca jesu oni koji dižu ruke na Isusa. Biva predan u ruke grješničke, taj pasiv označuje kako je Bog onaj koji

37 Usp. Jules de VAULX, Dobro i zlo, u: *Rječnik biblijske teologije*, Zagreb, 1969., 292-293.

djeluje, sve nadzire i dopušta da se Krist preda, ali da to nije njegova propast nego da je i dalje Bog glavni nositelj radnje koji će Isusa proslaviti. Bog Otac nije djelovao prema ljudskim očekivanjima, nego je djelovao daleko iznad svih očekivanja.

ἐγείρεσθε – „ustanite“. Marko rabi ovaj glagol na početku evanđelja kad Isus ozdravlja Šimunovu punicu, on je prihvaća za ruku i podiže (1,31). Kad liječi uzete zapovijeda im da ustanu (2,9.11; 3,3; 5,41; 9,27). U prispodobi o sjemenu koje raste kaže da nije bitno spava li čovjek ili ustaje, sjeme ipak raste (4,27). Dok Isus u lađici spava, učenici ga bude (ustaju) jer su se uplašili i prigovaraju mu zašto ne mari što pogibaju (4,38). Kad zove Bartimeja, učenici govore Bartimeju da ustane jer ga Gospodin zove (10,49). Na pitanje farizeja o uskrslima, odgovara kako je Bog Bog živih, a ne mrtvih (12,26). U Getsemaniju budi učenike koji spavaju da ustanu (14,42).

Ovaj termin izražava kako je ustajanje nakon Isusova poziva kao novi početak kojem slijedi hod s Bogom. Bog koji je Bog živih nije uvjetovan time da mora zaspati i ustati kako bi djelovao jer on nikad ne spava, Duh Božji uvijek djeluje. Zato kori učenike što nisu vjerovali da djeluje i kad spava. On je Bog, oluja mu ne može nauditi, zato je strah učenika u lađici nepotreban. Kao i u svim događajima do sada, pokazuje učenicima svojom riječju „ustanite“ kako je opet on sam gospodar cijelog zbivanja, koliko god to bilo strašno i ozbiljno. Kao nikad do sad trebao je toliku pripremu i borbu u molitvi i bdijenju, ali to je opet rezultiralo time da je prihvatio svoj put, ne kao rob u planu Boga Oca, nego kao dijete koje vjeruje Ocu, koliko god situacija izgledala bezizlazna i pogubna. U Getsemaniju zove učenike da ustanu jer dolazi i njima promjena života, ozbiljnost je najveća, hvataju im učitelja, zato trebaju i oni ustati na novi početak kako bi mogli hodati za njim, i nakon bijega opet ga slijediti.

ὁ παραδιδούς – „onaj koji (me) predaje“, doslovce prevedeno. Kad je Ivan Krstitelj bio predan, Isus ide u Galileju kako bi propovijedao (1,14). U drugome i trećem navješćaju muke govori učenicima kako će biti predan (9,31; 10,33). U eshatološkom govoru učeni-

cima nalaže da se ne brinu što će govoriti kad budu predani jer će im se dati u onaj čas (13,11). Juda, jedan od dvanaestorice, otišao je glavarima da im ga preda (14,10) i tražio je za to zgodu (14,11). „Jao čovjeku koji izdaje Sina čovječjega“, jesu Gospodinove riječi na pashalnoj večeri (14,21). I u Getsemaniju je došao čas kad se približava njegov izdajica (14,42), a izdajica daje znak poljupcem da označi Gospodina (14,44).

Isus unaprijed naviješta kako će biti predan, ali ne vidi kraj u predanju, niti pobjedu onih kojima se on izručuje. Njegova vjera ostaje; da je Bog Gospodar koji djeluje i kad se sve čini izgubljenim. Ali upozorava na opasnost i posljedice onome čovjeku koji će njega izdati. Takav čovjek prvo nije vidio Božje djelovanje u Isusovu djelovanju, a izdaja može biti tako teška da čovjek neće moći vjerovati u oprost Božji onome koji ga izda, nego će se svojevolumeno odvojiti od milosti Božje. Evandelist Marko koristi riječ „predaje se“ kako bi pokazao da se u Kristovu uhićenju nije ostvarilo djelo sotone koji kao da ima svemoć, nego suprotno, Marko želi istaknuti da je cijela sudbina pod svemoćnom rukom njegova Oca³⁸, tako se ostvaruje volja Očeva i kad se čini da mrak pokriva cijeli život.

ἤγγικεν – „približilo se“ Kraljevstvo Božje i „već“ je tu, obratite se i vjerujte evanđelju. To su Isusove riječi na početku njegova djelovanja (1,15). A u Getsemaniju govori učenicima kako se približio izdajica njegov (14,42).

U propovijedanju kraljevstvo Božje zauzima prvenstveno mjesto. To što on navješćuje po gradićima Galileje jest Radosna vijest o Kraljevstvu (Mt 4,23; 9,35). „Kraljevstvo Božje“ – piše Marko; „kraljevstvo nebesko“ – piše Matej, prihvaćajući navike rabinskog jezika; oba izraza znače isto. Propovijedanje je popraćeno čudesima; ona su znakovi da je Kraljevstvo tu te potiču na to da mu se nazre smisao.³⁹ S Isusom dolazi Kraljevstvo Božje. On poziva na obraćenje. On čini i čuda kako bi ljudi povjerovali da je to istina. Oni ne po-

38 Usp. Meinrad LIMBECK - Paul-Gerhard MUELLER - Felix PORSCHE, *Stuttgarter kleiner Kommentar zu den Evangelien*, 396.

39 Usp. Raymond DEVILLE - Pierre GRELOT, *Kraljevstvo*, u: *Rječnik biblijske teologije*, 444.

vjerovaše i osuđuju ga. Ali kako je došlo s njim Kraljevstvo Božje, onda njegovom smrću ono neće nestati nego će se u Božjem djelovanju dovršiti u punini. Bog kao Gospodar povijesti vodi i negativno djelovanje ljudi koji ubijaju Gospodina, prema uspjehu i pozitivnom svršetku. S njim se nije Kraljevstvo Božje samo približilo, nego je „već“ tu. Dakako, nije to Kraljevstvo kakvo su ljudi njegova vremena očekivali od obećanoga Mesije. Nakon propovijedanja Ivana Krstitelja, koji je propovijedao obraćenja i otpuštenje grijeha (1,4), dolazi Isus. On na početku svojega propovijedanja zove na „obrat“. Nakon toga kroz cijelo svoje djelovanje on ne koristi više tu riječ, jer govor ljudima „da se obrate“ ne može izreći ono za što je Gospodin htio pridobiti svoj narod. Isus nije htio da se ljudi vrate onome što je do sada bilo pravedno i dobro, nego je htio da njegov narod napreduje. Zato njegov zahtjev nije više bio taj „da se obrate“, nego da njega nasljeđuju.⁴⁰

Zaključak

Vrijeme Isusova boravka u Getsemaniju predstavlja posljednje trenutke njegove slobode i to su trenuci njegove najveće povezanosti s Bogom, svojim Ocem, kao i njegove brige za učenike. U Getsemaniju se očitovao uistinu kao Sin Božji i kao Učitelj koji brine o svojim učenicima. Njegova molitva jest u srcu novozavjetne molitve i predstavlja uzor kršćanske molitve, kako u njezinu sadržaju, tako i u njezinu izričaju. Sinovstvo je uspostavljeno kao temelj zajedništva ljudi s Bogom (usp. Rim 8,15 i Gal 4,6 uz Mk 14,36), budući da se Bog u Isusu objavio kao Otac. U Getsemaniju molitva pojačava povezanost s Ocem. U molitvi prepoznaje i prihvaća volju Božju kao vrhovnu normu vlastite volje, podlaže vlastite želje ovoj volji u uvjerenju da je to volja onoga koji je u svemu tome dobri Otac i svemogućí Bog. Volja Očeva određuje odluke Isusova života, a po nasljedovanju ista volja određuje živote i njegovih učenika.⁴¹ Slijediti Gospodinove zapovijedi nije čin slijepe podređenosti, nego baš

40 Usp. Meinrad LIMBECK - Paul-Gerhard MUELLER - Felix PORSCH, *Stuttgarter kleiner Kommentar zu den Evangelien*, 266.

41 Usp. Anto POPOVIĆ, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju*, 151.

suprotno; svjesno potvrđivanje onoga koji je Sin Božji i koji je u službi Kraljevstva Božjega.⁴²

Getsemani je mjesto na kojem vidimo tko je Krist i kakav je njegov put, kao što to vidimo i kasnije na Golgoti. Što je bilo rečeno učenicima na brdu preobraženja: „Ovo je Sin moj, Ljubljeni! Slušajte ga!“ (9,7), ima posebnu važnost ovdje; Sin uzima Božju odsutnost u ljudima na sebe kako bi im otvorio vrata za zajedništvo s Bogom.⁴³

Pred svojom mukom, usprkos potpune svijesti i dragovoljnog prihvaćanja, Isus reagira na doista ljudski način. Tri učenika trebaju to znati. Isus Preobraženja je ista osoba kao i Isus Getsemanija. Slava njegovog božanskog sinovstva ne čini ga neosjetljivim pred nasilnom smrću, niti ljudska patnja opovrgava njegov posebni odnos s Bogom. Strah i tjeskoba, određena izgubljenost pred neposrednom smrću jesu ljudske i normalne reakcije. Ali ne bi bilo normalno dopustiti nadvladati se od njih.⁴⁴ Pasija govori o stvarnim događajima koji su ispriповjedeni u biblijskome jeziku kako bi bilo jasno da se tu odvija povijest između Boga i njegova naroda, kao što se to kroz povijest događalo između Boga i Izraela.⁴⁵

Marko pojašnjava i odgovara na dvije stvari u ovoj perikopi. Kao prvo želi naglasiti važnost molitve, koja je drugačiji govor od bilo kojeg drugog govora. Po Gospodinovu je primjeru molitva u budnosti prisno druženje s Ocem koji najbolje zna kakvo djelovanje i koji vodi put do našega ispunjenja. Budnost i molitva jesu stožerna djelovanja kojima upoznajemo volju Božju. A drugo je odgovor na pitanje možemo li slijediti Isusa i nakon što smo se, jer nismo s njim bdjeli u molitvi, razbježali od straha? Marko odgovara: DA – možemo. Za njegove je učenike nezamislivo bilo da će se razbježati i ostaviti ga nakon događaja pashalne večere, jer je on njima ponudio i poklonio takvo duboko zajedništvo. Ali Isus je jasnije vidio: „Svi ćete se sablazniti. Ta pisano je: Udarit ću pastira i ovce će se razbježati“ (14,27). Ali to nije promijenilo njegovu vjernost prema njima: „Ali kad uskrsnem, ići ću pred vama u Galileju“ (14,28). Njegova

42 Usp. Thomas SÖDING, *Die Verkündigung Jesu – Ereignis und Erinnerung*, 583.

43 Usp. Walter KLAIBER, *Das Markusevangelium*, 279.

44 Usp. Marinko VIDOVIĆ, *Isusova molitva u Getsemaniju*, 152.

45 Usp. Gerhard LOHFINK, *Jesus von Nazaret. Was er wollte, wer er war*, Freiburg, 2012., 384.

vjernost omogućuje i onima koji su podlegli iz neznanja i straha ponovno nasljedovanje.⁴⁶

THE PRAYER IN THE GARDEN OF GETHSEMANE (MARK 14,32-42)

Summary

The subject of this synoptic study is the prayer in Gethsemane (Mark 14,32-42). This pericope belongs to Mark's account of the passion (Mark 14,1-15,47). In order to grasp the message of the text and the theological intention of Mark, we followed the usual synchronic method starting from the delimitation of the text, in respect to the following (Mark 14,26-31) and the preceding section (Mark 14,43-51). Semantic analysis is applied. The structure reveals the central motives of the prayer: it is here that Jesus exclusively addresses his Father with "Abba" (cf. Gal 4,6; Rm 8,15). The synoptic comparison displays Mark's typical moments in the account of the passion, in respect to the prayer in Gethsemane, recorded by the two other synoptics (cf. Mk 26,36-46; Lk 22,39-46). The conclusion reflects the twofold importance of this pericope in the account of the passion, and in the context of the Gospel of Mark as a whole.

Key words: Jesus, prayer, passion, Gospel of Mark.

---

⁴⁶ Usp. Meinrad LIMBECK - Paul-Gerhard MUELLER - Felix PORSCHE, *Stuttgarter kleiner Kommentar zu den Evangelien*, 404.